

Sobre un rei i altres entrebancs

PERE GRAU

Un dels poemes més populars de Goethe, sobretot des que Schubert el va convertir en una meravellosa cançó, és *Der Erlkönig*, en català coneguda com *El rei dels verns*. L'amic Albert Jané em pregunta si crec correcta aquesta traducció o si poden ser millors altres versions proposades com *El rei dels elfs* o bé *El rei de les mentides*. Això m'ha portat a considerar algunes de les dificultats en què es troben tots els traductors si volen fer la seva feina a consciència i no de pressa i a preu fet com fan molts. Per a evitar malentesos, cal remarcar que els traductors catalans han demostrat sempre una seriositat professional que hom troba a mancar en moltes traduccions al castellà o a l'alemany, que són els altres dos casos que puc jutjar millor. La meua breu experiència com a traductor de l'alemany al català (una obra de teatre, dues biografies i una obra teològica, aquesta un os molt dur de rosegar) m'ha ensenyat, però, que ve sempre un moment en què hom ha de passar la corda fluixa i prendre una decisió subjectiva que sempre pot ser criticada per un altre traductor. Els motius poden ser molt diversos. Per exemple, que el text original vulgui ser tan savi que esdevingui gairebé intel·ligible; o bé que l'autor hagi creat neologismes erudits per als quals no hi hagi una equivalència prou clara; o bé el típic cas de jocs de paraules intraduïbles d'una llengua a l'altra; o bé que els diccionaris abastables ens donin una traducció inexacta o fins i tot falsa (podria citar-ne algun exemple, però això ens portaria massa lluny i faria l'article massa llarg); o bé que la traducció pugui ser una o una altra segons si volem traduir literalment o si volem fer-ho seguint el sentit real del text. Aquest és el cas de la balada de Goethe, i ja som allà on anàvem.

Per començar, la versió *El rei de les mentides* és completament inacceptable i no sé qui s'ho ha pogut treure del magí. Pel que fa a les altres dues, tant *El rei dels verns* com *El rei dels elfs* són admissibles. La primera, com a traducció literal dels versos de Goethe, i la segona, com

a aproximació més exacta al caràcter romàntico-fantàstic del personatge.

Per a qui no ho recordi exactament, en la balada un pare, amb el fill moribund als braços, cavalca cap a casa en una nit tempestuosa. La criatura, en el seu deliri agònic, s'imagina que el soroll del vent i la fressa dels arbres són la veu seductora d'un esperit del bosc que se'l vol endur amb ell, i aquest esperit, que Goethe anomena literalment el rei dels verns, triomfa al final quan el nen es mor en braços del pare, poc abans d'arribar a la masia d'aquest.

Si ens mirem l'argument de la balada, podríem dir que com a títol hi hauria encaixat millor *El rei dels elfs*. I, així, usar aquest títol ho trobo perfectament admissible. Però, com que Goethe no va escriure *Der Elfkönig* o *Der Elfenkönig* sinó *Der Erlkönig*, la versió literal *El rei dels verns* és també correcta. Com he insinuat abans, tot depèn del criteri que es vulgui adoptar: més literalitat o més interpretació del sentit de l'obra.

Hom es pot preguntar per quins set sous el gran poeta alemany va fer sortir aquí els verns. El vern és un arbre correntíssim en els boscos alemanys. A part dels arbres de fulla perenne com l'abet i els seus parents, els més abundosos són el roure, el faig, el freixe i el vern. Així, *el rei dels verns* era un nom perfectament admissible i no gens exòtic, si Goethe no volia parlar d'elfs. I com que en aquella època tots els poetes, tant els bons com encara més els dolents, no paraven de parlar d'elfs, de fades, de follets i de tota la fauna llegendària tan popular a l'època del romanticisme, podem suposar que Goethe va voler evitar senderols massa concorreguts i així aconseguí de crear un personatge nou i inconfusible.

Podem discutir, per tant, si per al lector català *El rei dels elfs* l'acosta més a l'atmosfera del poema que no pas *El rei dels verns*, però crec que totes dues versions són enraonades. Personalment, jo m'inclino més cap a l'ús en català d'*El rei dels elfs* i no crec que el bon Goethe en aquest cas hi tingués cap dificultat. Però, ja dic: és qüestió de gustos.◆

l'altura, i al seu particular estat d'ànim: *sota l'onada rient*. Referint-se a les columnes que resten al fons del mar, diu que *dormen l'eternitat*, un símil de la immensitat del món grec, que es va difondre per la Mediterrània. El món clàssic és alhora una translació de la situació del renaixement cultural que va viure Catalunya entre el noucentisme i l'acabament de la guerra civil. Riba va impulsar com ningú la recuperació del món clàssic greco-llatí.

El mariner és una figura força recurrent en la literatura clàssica grega, i de forma genèrica s'aplica al navegant, *que per tu veu ben girat el seu rumb*. És a dir, que Súnion era més que un punt de referència físic, com podria ser la representació d'un far; era un símbol del mateix país quan hom s'apropava o s'allunyava d'Atenes. Súnion ja no serà el conegut promontori geogràfic de l'Àtica sinó la idea que cadascú se n'hagi fet.

A continuació apareix l'exiliat que entre arbredes fosques albira el temple de dues maneres que poden semblar contradictòries; d'una banda se li apareixen els trets físics del temple: *oh, precís*, i de l'altra, el temple esdevé un fantasma, com una imatge apareguda i recordada que li arriba des de l'exili *oh fantasma!* L'exiliat, en aquest cas Riba, ha deixat enrere les ruïnes d'un món enfonsat, que es consolidarà amb l'esforç. La imatge del temple de Súnion és molt apropiada per a manifestar aquest joc poètic i col·lectiu que havia patit un daltabaix, però que no havia perdut l'esperança de reconstruir-lo a partir de les columnes que encara restaven dempeus. Súnion serà el símbol associat a aquesta experiència personal i col·lectiva. Refer el temple de Súnion és una tasca que no s'acabarà mai i en la qual tots estem implicats. Per tant, el sentit del poema va molt més enllà de la seva particular circumstància històrica.◆